

LA REPÚBLICA ESCOLAR DE AVIÀ (BARCELONA) EXPERIENCIA DE AUTOGOBIERNO Y NOTICIAS FREINETIANAS DEL MAESTRO LLUÍS GONZAGA BOVER OLIVERAS

*Avià school republic (Barcelona) Government
experience and freinetians news by Lluía Bover
Oliveras*

Antonio García Madrid

RESUMEN: *Lluís Bover fue maestro de Avià (Barcelona) y freinetiano del primer movimiento de maestros durante la Segunda República. En Avià puso en marcha la experiencia del autogobierno en la escuela, que además publicó en el «Butlletí dels Mestres» entre septiembre de 1932 y marzo de 1933. La descripción de la experiencia, minuciosa por otra parte, incluye el texto de la Constitución de la República escolar y pistas sorprendentes para la investigación del movimiento freinetiano catalán. Todo junto, lo uno y lo otro, la experiencia escolar de autogobierno y el freinetismo incipiente, elevan la figura de este maestro a la primera fila de la innovación escolar de entonces y a una mayor consideración por parte de la investigación.*

Palabras clave: *Freinet en España, primer movimiento freinetiano de maestros, maestros freinetianos catalanes, maestro freinetiano Bover Oliveras.*

ABSTRACT: *Lluís Bover was teacher in Avià (Barcelona) and freinetian of the first movement of teachers during the Second Republic. In that place he started the experience of self-government in school, also he published in the “Butlletí dels Mestres” between September 1932 and March 1933. The description of experience, very detailed, includes the text from the School Republic’s Constitution and amazing tracks for the research of the Catalan’s freinetian movement. All these reasons, the experience of self-government in school and emerging freinetian movement, raise the figure of Lluís Bover to the educational innovation’s frontline by then, and further more a bigger consideration in research matters.*

Key words: *Freinet in Spain, first movement of Freinet’s teachers, catalans Freinet teachers, Lluís Bover teacher.*

1. INTRODUCCIÓN

*CONSTITUCIÓ DE LA «REPÚBLICA INFANTIL DE TREBALLADORS»
D'AVIÀ (BARCELONA)*

Disposicions generals

Article primer. Els alumnes de l'Escola Nacional de nois d'Avià, que volen èsser treballadors perquè saben que el treball és llei salvadora y motiu etern de la salut, perquè saben que els grans beneficis que gaudeix la Humanitat es deuen a l'activitat dels que ens precediren; que són, ensems, amants de l'ordre, que vol dir seguretat y armonía, i que constitueix un valuós mitjà per a assolir l'exit; que s'estimen els uns als altres i desitgen treballar units per un sentir de solidaritat i cooperació; que estan, finalment, desitjosos de fer l'aprenentatge de la vida social basada en la democràcia, la llibertat i la justícia, s'organitzen en República Infantil de Treballadors.

Así comienza un texto, quizá hoy olvidado, de un maestro, también por desgracia muy olvidado, en un pequeño pueblo del norte de la provincia de Barcelona, aparentemente a trasmano de cualquier vía de influencia o de importancia. Corría el mes de febrero de 1933 cuando se publicó el texto al que pertenece el fragmento reproducido más arriba, continuación de otros que se venían publicando en el mismo medio desde el mes de septiembre de 1932. En ellos el maestro exponía ideas que había experimentando en la escuela de Avià desde al menos un lustro antes. Este maestro, Lluís Gonzaga Bover Oliveras, era ya conocido para los especialistas del freinetismo como un maestro del movimiento, sin mayor significación que la de un peón de brega en un ejército de docentes que comenzaba entonces ha formarse. Pero la figura de Bover ha ido creciendo con el tiempo a la par que la importancia que por justicia le corresponde en el primer freinetismo. Precisamente algunas de las pruebas que confirman esto se encuentran en los textos que aquí se presentan, publicados todos en el «Butlletí dels Mestres» en las fechas mencionadas¹.

¹ Bover Oliveras, Lluís G. (1932) «L'autonomia del escolars.-VIII». *Butlletí dels mestres* (Barcelona), 72, pp. 217-219; Bover Oliveras, Lluís G. (1932) «L'autonomia del escolars.-VIII». *Butlletí dels mestres* (Barcelona), 73, pp. 235-237; Bover Oliveras, Lluís G. (1932) «L'autonomia del escolars.-

Como decía más arriba, en los medios de investigación del freinetismo español se tenían noticias ciertas y relativamente abundantes del maestro Bover y de la actividad desplegada durante los años republicanos². Saida Palou i Rubio dedicó la memoria de licenciatura al estudio de la experiencia freinetiana de la escuela de Avià, que después publicó³. En este estudio inicial se recogía además una reproducción de la revista «El Sembrador», responsabilidad del maestro desde 1927, y otra del primer número de «Vida Infantil», periódico ya freinetiano, fruto de la experiencia escolar iniciada en los primeros meses de 1933⁴. Sin conocer este estudio publiqué en 2006 un trabajo en el que presentaba el segundo número de «Vida Infantil». Creía entonces —y lo sigo manteniendo aún— que el periódico escolar de Avià había sido el modelo de referencia que guió a Maximino Cano, maestro de La Huerta (Cáceres), en la impresión del precioso periódico «Niños, Pájaros y Flores» (mayo de 1933), cuestión ésta no baladí por cuanto afecta al origen del freinetismo en Las Hurdes y al posterior por toda Extremadura. En este trabajo presentaba, al paso de la exposición de mi hipótesis principal, todo lo que había encontrado y conocía del maestro catalán, llegando a conclusiones parecidas a las de Saida sobre la experiencia y el periódico de Avià⁵. Me sorprendía entonces lo que ahora me sorprende: que el maestro Bover comenzara tan pronto con las técnicas escolares en un lugar muy apartado, sin que se conozcan las referencias que seguía⁶. Tal

VIII». *Butlletí dels mestres* (Barcelona), 74, pp. 250-253; Bover Oliveras, Lluís G. (1933) «L'autonomia dels escolars.-XIII». *Butlletí dels mestres* (Barcelona), 82, pp.58-59; Bover Oliveras, Luis G. (1933) «L'autonomia dels escolars.-XIII». *Butlletí dels mestres* (Barcelona), 84, pp. 91-94. En adelante, cuanto cite partes de estos documentos —tanto en el texto del estudio como a pie de página— referiré sólo la página correspondiente entre paréntesis, sin aludir al documentos preciso, pues no hay equívoco posible.

2 Las principales fuentes documentales que hoy nos dicen de este maestro y de la trayectoria profesional se encuentran en el Archivo General de la Administración (expediente académico y personal: AGA31/17449; y de depuración: AGA, 32/12372), en el Archivo de Clases Pasivas (ACP, 2071/59) y en el Archivo Central del Ministerio de Educación (ACME, 83713).

3 Palou i Rubio, Saida. (2003) *El mestre Bover d'Avià i les tècniques Freinet*. Avià, Centre d'Estudis d'Avià.

4 Este primer número tiene la fecha de 29 de abril de 1933. Esta fecha es importante para lo que después se verá.

5 García Madrid, Antonio. (2006) «El periódico escolar “Vida Infantil” de l'Escola Nacional de Nois d'Avià (Barcelona)». *Papeles Salmantinos de Educación* (Salamanca) 6 pp. 225-262.

6 Vamos a suponer, a la espera de datos que se verán más adelante, que el conocido librito de Almendros —auténtico «pistoletazo de salida» para tantas experiencias freinetianas— pudo ser esa referencia para la escuela de Avià, si bien los tiempos en esta suposición están muy ajustados. De igual modo,

vez los textos del maestro aquí citados nos den más de una sorpresa al respecto.

2. «L'AUTONOMIA DELS ESCOLARS»

El maestro Bover publicó, bajo el título común «L'autonomia dels escolars»⁷, cinco escritos breves sobre la experiencia escolar de autogobierno que venía aplicando ininterrumpidamente desde que comenzó la actividad profesional en Estanyol en 1916. El texto da a entender que la idea y los primeros ensayos los realizó en aquellos años⁸, aunque con mayor intensidad desde que llegó a la escuela de Avià (año 1926) y plenamente con ocasión de la política republicana.

El origen inspirador parece que fue Ferrière⁹ y la inclinación del maestro hacia la órbita, entonces pujante, de la «pedagogía moderna»: «Em cal fer-vos avinent com l'autogovern és, per a mi, quelcom insubstituïble en l'aplicació dels mètodes i tècniques de la pedagogía moderna, que assajo amb fervor, desitjós de renovar la meva escola, tot convertint-la en una *Escola per la Vida i per a la Vida*»(217). El autogobierno, confesaba Lluís Bover, es en la escuela «un auxiliar, gens menyspreable, en el desenvolupament de les seves tasques; un mitjà eficaç de disciplina ben entesa; un recurs preadíssim per a l'aprenentatge de la vida social i un procediment imprescindible d'autoeducació»(217). Merece la pena reproducir la justificación final de tal proceder —el aprendizaje del ejercicio de la

el contacto directo con los primeros maestros freinetianos de Lérida —segunda posibilidad— no me consta ni está documentado. Sobre esto tendré que volver, pues es una de las cuestiones centrales de este estudio.

7 Estos textos no se reproducen aquí, salvo la última parte, la que recoge la «Consitució de la República Infantil de Treballadors d'Avià». La reproducción de los textos, junto con un estudio no mayor que éste, aparecerá en un trabajo más extenso que ahora preparo sobre documentos freinetianos del «Fondo Soler i Godes» del Archivo de la Universidad Jaume I.

8 «El meu primer assaig de *self-government* data del darrers mesos de l'any 1916. Havia estat nomenat mestre interí d'Estanyol, a la província de Girona. Era la primera escola a la qual em destinava el Rectorat i, per tant, podeu comptar amb quin goig, amb quina il·lusió, em disposava a la tasca educativa i instructiva» (218).

9 «l'adopció del *self-government*, que havia vist tractat en algunes revistes per Adolf Ferrière» (218). La obra de Ferrière *L'autonomie des écoliers. L'Art de former des citoyens pour la nation et pour l'humanité* (1921) fue traducida y publicada en castellano en 1926 con el título *La Educación autónoma: arte de formar ciudadanos para la nación y para la humanidad*, que muy bien pudo conocer Bover, ya en Avià.

libertad y la experiencia de la democracia en la escuela— con las mismas palabras del maestro:

«Jo no oblidó que l'escola ha rebut l'encàrrec de preparar la democràcia de demà i per tant em sembla absurd de sotmetre, durant vuit o deu anys, els futurs membres de la República a un règim autocràtic, a un règim més o menys dictatorial, en que emani d'un "bon tirà". Jo crec que l'escola ha de realitzar un tipus ben distint, tot educant els infant en un medi semblant a aquell en que hauran d'actuar quan deixin l'escola per a entrar a la vida dels adults.

L'autogovern inicia els nens en l'aprenentatge de la llibertat per tal que en facin bon ús quan siguin grans; els desperta el sentit de responsabilitzar i facilita entre dirigents i dirigits les veritables relacions tan útils en l'educació, alhora que subministra als alumnes una sana comunitat de vida, que els permet de fer la seva evolució en les millors condicions possibles» (217).

Al decir del maestro, la organización de la escuela se vio alterada en profundidad con la puesta en práctica de la experiencia. «Actualment —decía Bover— la meva escola funciona com una República Infantil de Treballadors. Hom considera ciutadans el alumnes de 9 a 14 anys. Els nois menors de nou anys tenen vot solament en determinades circumstàncies. Les reunions o debats del diversos clubs i comissions i les votacions (amb la seva mesa, interventors, escrutini, etc.) tenen lloc a la sortida de classe o en el temps destinat a esbarjo. No cal dir que els nois s'ho prenen molt seriosament» (218). Estaba vigente y se aplicaba una «Constitució escolar», discutida y aprobada por una *Asamblea* constituyente de alumnos-ciudadanos, un *Consejo de gobierno* (mejor de «autogobierno») con funciones ejecutivas, y un *poder moderador*, el maestro.

Merece la pena una pequeña excursión descriptiva de esta organización, que no debe ser excusa para dejar de leer el documento original redactado por el maestro. El Consejo de gobierno lo componían once *alumnos-ministros* que asumían las siguientes *carteras*: Presidencia (preside el Consejo de gobierno y las fiestas infantiles), Gobernación (preside la Comisión de gobierno y cuida el mantenimiento del orden de la clase), Justicia (preside el tribunal de alumnos que sanciona las faltas e incumplimientos), Relaciones exteriores (con otras escuelas e intercambios de correspondencia, revistas y objetos para el museo), Hacienda (recauda las cuotas para «excursions llargues» y es el tesoro de otras actividades escolares, a excepción de las de la Mutualidad), Pacifismo (fomento de activi-

dades a favor de la paz universal y control de las relaciones con organizaciones internacionales), Cultura (acciones sobre el analfabetismo, el libro, la poesía, el cine y el museo escolar), Acción social (cooperativa escolar y fomento de la educación cívica), Sanidad (higiene y actividades saludables), Trabajo (control del cumplimiento del trabajo escolar e informes al maestro) y Agricultura (observaciones y prácticas agrícolas). «L'elecció dels ministres i del president del Consell la fan els ciutadans de la República Infantil de Treballadors, però, per a exercir els esmentats càrrecs és precís haver complert els deu anys d'edat i ésser alumne del tercer grau o sigui del grup més avançat. El Ministeri es renova ordinàriament cada mig any» (235).

Funcionaban además en la escuela, colgadas del esquema general de la organización, otras comisiones que contribuían a la marcha ordinaria de la actividad y completaban el autogobierno, dándole un cariz propio, muy peculiar. Se nota aquí la inteligente mano del maestro al adaptar el autogobierno a las características peculiares de la escuela rural de la que era, ya entonces, *corresponsable*. Tal vez sea ésta la parte más jugosa —por ser ejemplar— de la propuesta, en la que mejor se ve la viva vida escolar ordinaria. Ahí van las comisiones:

- *Comissió de Govern* (4 alumnos, se renueva cada trimestre): vela por el mantenimiento del orden de la clase en ausencia del maestro, vigila, cuida e informa del cumplimiento de la asistencia, atiende y encauza las quejas de los alumnos, y cuida y mantiene el material escolar (también de la exhibición diaria de la bandera).
- *Comissió d'Higiene* (5 alumnos, renovada cada mes): cuida que se cumplan los preceptos constitucionales sobre la higiene, coopera con la limpieza y el orden del material escolar, se responsabiliza de las pequeñas curas, de la ventilación y calefacción, y de la limpieza personal de los escolares.
- *Tribunal de nens* (4 alumnos a los que preside el ministro de Justicia): tribunal eventual, en concordia con el poder sancionador del maestro si los padres lo desean así, a pesar de que «hi ha casos en què la sanció imposada pels companys és més profitosa» (236). Todas las sanciones debían ser aprobadas por el maestro, poder moderador constitucional. El tribunal se

- elige para cada caso y se disuelve automáticamente con la resolución del mismo.
- *El periòdic escolar* (1 director, 1 administrador, 5 redactores por turno y una lista de colaboradores): confecciona e imprime un periódico que además se intercambia. El director y el administrador son elegidos cada trimestre de entre los alumnos que más colaboran; los redactores son designados cada semana por orden alfabético de entre los alumnos del segundo y tercer grado.
 - *Comissió encarregada del Museu escolar i de l'Arxiu* (5 alumnos, renovados por trimestres): se encarga de la recepción y catalogación de objetos y documentos y de la conservación. Cuida del Museo y del Archivo escolares.
 - *Cavallers de l'Orde republicana de la Cultura per a l'extinció de l'analfabetisme*: cada caballero aspirante a la orden se compromete a enseñar a leer y escribir a un analfabeto. Además ayudan al maestro en las clases nocturnas para adultos.
 - *Mutualitat escolar «La Formiga»* (7 alumnos): actúa como adjunta a la Junta de padres y colabora en las tareas auxiliares de administración y gestión de ésta. Los cargos de responsabilidad se renuevan cada dos años por elección entre los socios de la Mutualidad.
 - *Els Amics de la Naturaleza* (7 alumnos forman la junta directiva, renovada cada año): club cultural encargado de recaudar fondos para realizar «excursions llargues» (a Ripoll, Poblet, Santes Creus, Girona, Tarragona...). Son de reseñar las normas de civismo que asumen todos los que ingresan (¡y de gustosa lectura!)¹⁰.
 - *Creu Roja Jovenívola. Grup «Els sembradors del Bé»* (presidente, secretario, tesorero y dos vocales, renovados anualmente): grupo adherido a la sección juvenil de la Cruz Roja española y a la Liga internacional de sociedades de la Cruz Roja. Sorprende que entre las tareas propias de este grupo esté la correspondencia, mediante álbumes confeccionados a propósito,

10 Ahí va la dècima: «El bon excursionista no s'oblida mai de dur a la motxilla un parell de llibres selectes. La lectura sota l'ombra d'un arbre o prop d'una font d'aigua gemada ens proporciona un gaudi suprem, una joia indescriptible» (251).

con escuelas de Estados Unidos y de Argentina, y que se cite dignas de reseñar las mantenidas con el tercer grado de las escuelas de Bradfor, en Colorado, dirigidas por Audre May Ocho, y con la Washington School de Nueva Orleans, en Luisiana, dirigida por Golda Mc. Ardle¹¹. El grupo visitaba también a los enfermos no contagiosos y les regalaba presentes, recogía donativos para socorrer a los enfermos sin recursos, y organizaba actos para el fomento y la información sobre la higiene.

- *Lliga de Bondat «Ignasi Iglesias»* (cinco miembros que se renuevan cada curso): «...té per objecte la protecció als éssers febles, le compliment del deure i el culte a l'honradesa»(251).
- *Amics del Llibre* (6 miembros renovados trimestralmente): organiza el día del libro, cuida la biblioteca escolar «circulant» y forra los libros de los pequeños, entre otras tareas asociadas a la lectura y al fomento de la cultura.
- *Club de petits artistes* (3 miembros renovados por curso): lo constituyen alumnos inclinados al dibujo, al modelado y trabajos artísticos variados (incluido el linóleo, tan importante para el periódico escolar). Organiza la exposición de trabajos en el fin del curso, embellece el aula y decora las cubiertas de los cuadernos escolares.
- *Esbart de rapsodes*: lo componen los alumnos con actitudes para recitación de poesía «i breus parlaments en català i en castellà». Organiza veladas en honor de grandes poetas y prosistas, en las que se dan conferencias, se discute, se recita o se lee prosa.
- *Amics de nostre cinema* (3 alumnos): se ocupa de actividades varias de carácter recreativo, cultural y docente con el cine.
- *Cooperativa escolar* (5 miembros renovados por trimestre): proporciona el carbón para la estufa, en ausencia de presupuesto para este concepto. También procura el material para la impresión del periódico escolar.
- *Comissió de festes* (3 alumnos): organiza veladas literarias, actividades deportivas, festivales de juegos, fiesta de homenaje a la madre, etc.

¹¹ De nuevo la sorpresa de una pequeña escuela en un pequeño pueblo que en aquellos años mantenía contactos con escuelas estadounidenses. ¡Sorprendente maestro también!

Llegados a este punto podríamos preguntar al maestro: ¿y qué, a dónde se llegó con esto? Lluís Bover se entretuvo también en mostrar los resultados. Por de pronto, el primero y más gratificante —y evidente, por lo demás— debió ser el de acabar con los «batussers», que había sufrido en el primer destino y que hay que suponer que seguiría sufriendo en años sucesivos:

«Però, dissortadament —decía el maestro en un intento por dibujar al tipo de muchacho rural que solía encontrarse—, aquells nens tenien alguns defectes que calia extirpar d'una manera o altra: eren batussers de marca, eren cruels amb les bestioles, no estimaven els arbres... Vaig provar de persuadir-los de la necessitat d'un canvi de costums tot explicant-los historietes i contes adients; vaig castigar els culpables amb la retenció a l'escola després de les hores de classe, però l'esmena no venia. No passava un sol dia que no hi hagués cops de pedra entre els nens d'Estanyol i els nens dels pobles veïns; no passava un sol dia que no vegés un niu destruït o algun ocell arrossegant una pedreta per mitjà d'un cordill lligat a una pota del pobrissó; arreu veia fruiters amb les branques esqueixades o amb la corretgeta a la soca; el mandró i el tiragomes eren la joguina predilecta d'aquells nois... que, al dir de llurs pares, no tenien guariment possible. Doncs bé: l'adopció del "sef-goverment", que havia vist tractat en algunes revistes per Adolf Ferrière, va realitzar el miracle de l'extirpació radical d'aquelles malures, amb gran contetament dels familiars del meus alumnes» (218).

También en el escrito el maestro señaló importantes resultados:

«Amb l'adopció de l'autonomia escolar s'és intensificat l'esperit de solidaritat i de cooperació entre els alumnes i els diversos clubs i comissions (...). El nois s'han trobat, demés, en possessió d'un sentit de responsabilitat i d'un esperit de justícia. Finalment han après a dominar-se ells mateixos...» (252).

Todo lo cual era para Bover un avance importante en la educación moral.

No menor era el progreso intelectual:

«...més que els coneixements adquirits m'interessa la capacitat d'atendre i de comprendre els punts de vista dels altres relacionant-ho amb el punt de vista propi, fet que és una conseqüència de l'autonomia escolar. L'alumne s'acostuma a cercar el perquè dels fets, sospesa les seves idees, observa constantment i relaciona els coneixements adquirits, i això val molt més que totes aquelles llistes de caps i golfs i reis i reiets que apreníem a l'escola quan érem petits a força de repeticions talment com papagais... i que no ens servia pas per res per a caminar pels asprívols senderons de la vida» (252-253).

Y por último, la experiencia del autogobierno permitía a los muchachos experimentar la educación social y cívica. «El nen arriba a conèixer bastant bé ço que és una llei, un tribunal, un parlament, els drets i els deures cívics, l'avantatge del liberalisme i de la tolerància, les característiques de la democràcia i de la dema-

gògia, el perills del fanatisme i del sectarisme, els avantatges de l'arbitratge per a la solució armònica i justa dels conflictes, la distinció dels poders estatals, l'essència de la sobirania popular, etc. El noi aprèn, en una paraula, a viure en un règim de llibertat i justícia social i sap fer bon ús dels seus drets i actua a profit de la comunitat basada en la solidaritat i en la cooperació. Finalment, obtenim també un gran avantatge d'ordre escolar i és el repartiment equitatiu de les tasques i l'esperit de solidaritat i entre-ajuda escolar que duu a la classe un ritme actiu i una joia verdadera» (253).

Y así se vio la necesidad, al parecer, de una Constitución que regulara la experiencia de autogobierno y la vida de la República escolar¹². El texto completo, junto con los procedimientos para la redacción, se puede ver en el apéndice. Merece la pena leerla y sentir la fuerza que animaba a este maestro rural.

3. LOS RASTROS DEL FREINETISMO

Pero con ser importante lo hasta aquí expuesto, no es el principal tesoro que esconden estos textos del maestro.

Hay también en ellos dos pequeños fragmentos de capital importancia para la investigación del primer freinetismo español y para la figura del mismo Bover, que adquiere así un interés insospechado como figura de primera hora y como foco de difusión de la innovación escolar. Para caer en la cuenta de la importancia cabe señalar que ambos fragmentos son de la segunda mitad de 1932 y que, dados los plazos oportunos de redacción, envío y aceptación para la publicación, la fecha de las noticias que transmiten deben retrotraerse muy probablemente a los primeros días del verano del mismo año. Los entendidos en el freinetismo catalán saben muy bien de la importancia de lo que aquí digo.

Ahí van esos textos y el análisis oportuno. El primero, de menor transcendencia, corresponde a la descripción de responsabilidades de una consejería del gobierno de la escuela. El segundo, de capital importancia, describe las responsabilidades de una comisión especializada.

¹² «En organitzar la nostra escola amb una atonomia gairebé integral, vàrem sentir la necessitat d'una Constitució que regulés la vida de la novella "República Infantil de Treballadors"».(58)

Primer texto: «*Relacions exteriors.*—És l'escarregat de posar-se en relació amb els nens d'altres escoles per a establir l'intercanvi de correspondència, revistes infantils, i objectes per al Museu; sol·licitar als nens d'altres pobles partits amistosos de futbol; contestar lletres, etc.» (219)¹³.

Aun contando con que por entonces el intercambio entre las escuelas era una práctica medianamente extendida y que las revistas escolares no eran escasas entre los maestros innovadores, sin que por ello fueran del movimiento Freinet (nonato todavía), la noticia dice mucho de un maestro y de una escuela que comenzarían la experiencia de las técnicas freinetianas «sensu stricto» tan sólo unos meses después, noticia que además podría pasar por una referencia canónica al respecto, en fechas en las que los pioneros leridanos se lanzaban de pleno a la aventura que Almendros había suscitado. ¿Sabía algo de lo que pasaba entonces en Lérida el maestro de Avià? No conozco que exista documentación que confirme el contacto ni tampoco noticias al respecto. ¿Actuaba entonces Bover de por sí y con otras fuentes de información que no provenían de Lérida?¹⁴ Tampoco se sabe. Pero lo que sí aflora es la *sospecha* de que este maestro estaba ya en el ajo de la cuestión freinetiana por estas fechas tempranas. Esto es, en el texto se deja oír una musiquilla que meses después fue muy común oírla aquí y allá a un gran volumen.

Segundo texto: «*El periòdic escolar:* (1 director, 1 administrador, 5 redactors de torn i una llista de col·laboradors). Abans de decidir la publicació del periòdic vaig sospesar molt els avantatges i els inconvenients; però a la fi vam acordar de fer el “nostre” periòdic amb gran contentament dels alumnes, puix, com deien ells, no es concebeix una República sense periòdic.

Heus ací com el tenim organitzat. Els petits ciutadans voten, d'una llista formada pels 10 nois que tenen més punts guanyats amb composicions originals, un Director i un Administrador, els quals es renoven cada trimestre. A més, es nomenen cinc redactors, sense

¹³ El número 72 está fechado el 15 de septiembre de 1932.

¹⁴ El destino más cercano de Bover a la capital ilerdense fue Montanisell, pero entre 1924 y 1926, cuando en Lérida no existía ni la más mínima noticia de Freinet y de lo que promovía.

elecció prèvia, de la llista formada pel segon i tercer graus, els quals exerceixen la seva comesa durant una setmana, finida la qual actuen altres cinc redactors de l'esmentada llista per rigorós torn alfabètic dels cognoms. Aquests cinc redactors s'encarreguen, respectivament, un d'escriure la crònica diària de l'escola, l'altre de fer el reportatge dels fets de la localitat, l'altre d'escriure el noticiari de Catalunya, l'altre del noticiari de la resta d'Espanya i un altre d'escriure un resum dels principals esdeveniments del món. Exceptuant la crònica de l'escola i el noticiari de la localitat, les altres informacions els proporciona la lectura de la premsa. Per a facilitar la tasca els deixo tres diaris distints en els quals he subratllat prèviament, amb llapis vermell, els fets més importants. Ells ho llegeixen i en fan un resum. Aquests resums, molt breus, junt amb altres treballs de col·laboració presentats pels deixebles que es fan apuntar com a col·laboradors en la llista corresponent, són llegits pel Consell de Redacció i discutits pels alumnes del grau superior constituïts en assemblea; i un cop acceptats, sense o amb correccions, es posen en net en fulls solts els quals es relliguen formant volums per mesos. Aquests llibres escrits i il·lustrats pels nens, una volta encobertats, passen a l'Arxiu de l'escola per a constituir-ne la Crònica. I a base dels treballs inserits en aquests llibres, el Mestre fa una tria per al periòdic "Garba" que hom publica mensualment amb un polígraf "La Blanca" i es reparteix a tots els deixebles. Com és natural, se'n reserven diversos exemplars que l'Administrador envia a les Autoritats i a les escoles amb les quals tenim establert intercanvi. *He de fer avinent que, des del curs que ve, el nostre periòdic, per elecció del alumnes, durà el nom de "Vida infantil" i serà compost amb tipus d'impremta, i faran el tiratge els mateixos alumnes amb una premsa automàtica C.E.L., model que ven als seus adherits la Cooperativa francesa de l'Ensenyament de la qual és ànima el culte pedagog i bon amic Mr. Celestin Freinet, mestre de Sain Paul (Alpes-Maritimes). (Les escoles que publiquen periòdic i desitgin establir el canvi són pregades de trametre'ns un exemplar dels periòdics respectius i tan bon punt aparegui "Vida infantil" ens serà molt plaent de trametre'ls-hi.)» (236)¹⁵.*

15 El número 73 tiene fecha de 1 de octubre de 1932. La cursiva es propia.

La sospecha que suscitaban las preguntas más arriba planteadas se confirma en este segundo texto, tornándose certeza de la adscripción temprana de Lluís Bover al freinetismo. Recordemos de nuevo que este texto fue publicado mediado el mes de octubre de 1932. ¡Publicado, no escrito! Para esto último he aventurado ya una fecha aproximada entre junio y septiembre de ese año. La importancia de la fecha adquiere pleno sentido si advertimos que las primeras manifestaciones de la experiencia de Tapia y Redondo en los pueblitos leridanos fueron de junio de 1932 y que Avià distaba mucho de ellos como para pensar por entonces en un contagio por impregnación de Bover o en un intercambio fluido de ideas entre éste y los maestros pioneros.

Y de nuevo la sospecha de que algo sorprendente ocurría en la escuela de Avià se confirma cuando Bover describe la existencia, en esas inesperadas fechas, de un periódico escolar confeccionado con procedimientos muy cercanos a los de las técnicas Freinet. Y no se trataba ya de la revista escolar «El Sembrador», iniciativa del maestro desde diciembre del año 1927, que conocemos por la publicación de Saida Palou i Rubio¹⁶, sino de un periódico escolar nuevo, exigencia ineludible de la experiencia de autogobierno escolar, pues, como se dice textualmente, se acordó tener un periódico «propio», dado que no se concibe una República —en este caso escolar— sin periódico. Se proporciona incluso el nombre de la publicación: «Garba»¹⁷, realizada mediante el polígrafo «La Blanca», una multi-copista de bajo coste y de uso común entonces¹⁸. Publicación de la

16 La publicación citada de Saida Palou reproduce dos ejemplares, el número 1 y el 2. Se trató de una iniciativa muy formal e institucional, toda ella en castellano, alejada también de la finalidad de la técnica promovida por Freinet. Muy poco de esta publicación se conservó en años posteriores, cuando las nuevas técnicas —ya freinetianas— hicieron aparecer el periódico escolar «Vida infantil».

17 No confundir con la publicación catalana del mismo nombre, por entonces con trayectoria de muchos años. Puede verse una colección de esta publicación en el fondo digital de la Biblioteca de Cataluña (dirección web: <http://www.bnc.cat/digital/arca/>). Tampoco debe confundirse con una agrupación de alumnos de la escuela de Vilafranca del Penedés, también llamada «Garba», responsable del periódico «Avant» (véase al respecto el ejemplar número 8 de junio de 1936, conservado en el «Fondo Soler i Godes» del Archivo de la Universidad Jaume I. Sin ubicación)

18 Puede encontrarse en los diarios de aquellos años anuncios de este «polígrafo», con datos muy precisos. Así por ejemplo, en «El Castellano» de Toledo (5 de febrero de 1932) se dice: «Polígrafo “La Blanca”. Patente de invención número 47.838, por veinte años. El mejor y más económico aparato para reproducir escritos, música, dibujos, etc, hasta 200 copias en una o en varias tintas, con un solo original. Precio: 30 pesetas. Tinta, tres pesetas frasco. Kilo 11 pesetas. Pídanse prospectos, indicando este anuncio a Moya F. Basterra Hermanos, Vitoria (Álava)».

que se describen los modos de confección, evidentemente no freinetianos, pero no muy alejados ya del canon, dado que pueden verse los rastros del texto libre, de la confección de los propios manuales escolares y de intercambio organizado. «Garba» no era, por la descripción, un periódico freinetiano (a la espera de encontrar un ejemplar). Pero...

Si bien la aclaración a tantas sospechas contenidas sobre Freinet queda meridianamente expresa en el mismo texto un poco más adelante. Allí se dice, sin que quepa duda o interpretación, que el periódico de la escuela de Avià, «des del curs que ve»¹⁹, tendrá el nombre de «Vida infantil», esto es, el nombre del periódico estrictamente freinetiano que se conoce de la escuela y del maestro. Y que sería impreso, por si todavía hubiera dudas al respecto, con la imprenta de la C.E.L., modelo de la Cooperativa francesa de la Enseñanza, que animaba Celestín Freinet.

Hay en este pequeño texto muchos datos de transcendencia como para pasar precipitadamente por ellos. En primer lugar, Bover anunciaba con seis meses y medio de antelación la impresión del periódico freinetiano de Avià, lo que quiere decir que el maestro sabía ya en octubre de 1932 qué era eso de Freinet y qué suponía tal innovación escolar. Pero si nos atenemos a la expresión más arriba remarcada —«des del curs que ve»—, y tenemos en cuenta que el curso escolar para la escuela primaria comenzaba en los primeros días del mes de septiembre, es lógico suponer que Bover redactó esas líneas para el «Butlletí dels Mestres» en el mes de agosto, como muy tarde, quizá mejor en los últimos días del curso 1931-32, esto es, en los meses de junio o julio de 1932. Aceptar esto supone aceptar que el maestro, ¡en Avià, no en Lérida!, sabía de Freinet y estaba listo para ponerse en marcha al mismo tiempo que los maestros que pasan por ser los pioneros del movimiento general. ¿Quién le había informado? ¿Tal vez también Almendros, pero no su publicación que vería la luz meses después? ¿Tal vez estaba en contacto con Tapia y Redondo? Son todas preguntas muy importantes pero desgraciadamente sin respuesta documental, y además de muy probable res-

¹⁹ ¡¡Atención a la expresión, por lo que tiene de importancia para precisar la fecha exacta de la redacción del texto!!

puesta negativa, pues las trayectorias de formación y profesionales de unos y otros maestros no se cruzaron por aquellos años iniciales.

¿Significa esto, tal vez, que Bover conoció a Freinet por otra vía que la establecida canónicamente y que proviene fundamentalmente de Jesús Sanz y de Herminio Almendros, esto es, de la Normal de maestros de Lérida o de la inspección de esta provincia? Así mismo, ¿tendríamos que aceptar, en buena lógica, que Avià fue un centro de difusión de la experiencia freinetiana a la par y con la misma importancia que lo fue Lérida? No tengo respuesta definitiva para estas dos fundamentales preguntas pues, como he dicho, falta documentación que lo confirme, que no indicios, como los que señalo a continuación.

El primero proviene del mismo texto analizado. En él Bover se refiere a Freinet como «culte pedagog y bon amic». ¡Buen amigo, mediado el año 1932! Esta expresión familiar, poco habitual para referirse a un conocimiento indirecto o por mediación de tercera persona, lo es sin embargo para un conocimiento directo, incluso personal. Entonces, ¿conoció Bover a Freinet o había tomado contacto con él ya en esta fecha? Pudo ser, siempre que el maestro Bover hubiera tenido noticias tempranas que le impulsaran al contacto epistolar o personal. Tampoco hay al respecto documentación que lo pruebe, que no noticia indirecta que así lo muestre. Noticia además sorprendente, que hace a este maestro uno de los primeros en referirse a Freinet en España. Atención al dato, por lo que indica o apunta a favor de este contacto más que sorprendente. En la revista escolar «El Sembrador» —referida más arriba como publicación de Bover en Avià desde 1927—, en el número 2, de los meses de enero y febrero de 1928 (¡1928!), se cita entre las publicaciones recibidas por intercambio en la escuela de Avià a «L'imprimerie à l'École» de Bar sur Loup, esto es, de la escuela que regentaba Freinet. No hay duda por tanto: Bover conoció en directo noticias de Freinet al menos desde los primeros meses de 1928, casi a la par que Manuel Cluet Santiberi, pero dos años antes de que el profesor Jesús Sanz Poch diera la primeras noticias en la Normal de Lérida o que Herminio Almendros las comunicara a los maestros leridanos, y cinco de que este último las divulgara con la publicación de la conocidísima obra en la Revista de Pedagogía (octubre de 1932).

Lógico es concluir —aún cuando no haya más documentación, que sí datos e indicios incuestionables— que Bover pudo ser uno de los pioneros en conocer noticias de Freinet y del freinetismo, que muy probablemente también fue centro de difusión de las ideas, y que esto lo pudo hacer con independencia del referente comúnmente establecido y reconocido²⁰. Urge, pues, una investigación minuciosa sobre este maestro, que estuvo a punto de no serlo por una cuestión administrativa que hoy produce sonrojo²¹.

4. EPÍLOGO INTERESADO: LAS HURDES

He mantenido y publicado en los últimos años²² la tesis de que el maestro José Vargas Gómez, de la escuela de la Factoría de los Ángeles, en Caminomorisco (Las Hurdes), fue causa del freinetismo de esa zona y actuó como centro de difusión al margen de la estela de influencia de Almedros en Cataluña²³. Las primeras noticias al respecto las tuvo este maestro por varias vías: en la lectura de las iniciales noticias publicadas por Cluet Santiberi en la Revista de Pedagogía, en un más que probable intercambio de pareceres con maestros de Camarena y Torrijos, con los que coincidió en los años previos a la República y que fueron freinetianos poco después²⁴, y,

20 Redacté estas líneas en la primavera de 2010 y compartí las ideas —en forma de copia que remití a México— con el amigo Fernando Jiménez Mier y Terán, del que sabía que trabajaba sobre el freinetismo anterior a 1932. Esperaba que le sirvieran de algún modo, sin conocer que él ya había llegado a parecidas conclusiones y a datos anteriores a los años que yo aquí aventuro para la influencia de Freinet sobre Bover. Recientemente Fernando ha publicado todo lo que sabe del maestro Bober [Jiménez Mier y Terán, Fernando. (2011) *¡Viva la imprenta! Orígenes de la educación Freinet en España*, México D.F., Hersa Ediciones], donde cita la aparición de este artículo sin conocer del retraso que acumula debido a la propia desidia. Quien quiera respuesta a alguna de las preguntas que planteo deberá recurrir a la publicación citada. Por otra parte, debo a la generosidad de Salomó Marques la noticia del testimonio recogido de boca de un hijo del maestro, según el cual Bover mantuvo correspondencia con Freinet, cartas que desgraciadamente han desaparecido.

21 Véase en el AGA el expediente personal ya citado.

22 Mi primer contacto con el freinetismo escolar español data del mes de mayo de 1986 y la primera publicación de un año después.

23 Véase mi trabajo (2008) *Freinet en Las Hurdes durante la Segunda República. Los maestros José Vargas Gómez y Maximino Cano Gascón*. Mérida, Editora Regional de Extremadura, y el primer capítulo de mi última publicación: (2009) *Un ejército de maestros. Experiencias de las técnicas de Freinet en Castilla y Extremadura*. Mérida y Salamanca, Editora Regional de Extremadura-Universidad Pontificia de Salamanca, donde expongo detenidamente y aporto las pruebas documentales.

24 Dudo hoy, después de lo publicado al respecto, de que el maestro de Camarena fuera un freinetiano convencido o que experimentara las técnicas Freinet en la escuela.

en tercer lugar, gracias al conocimiento avanzado y fluido de la lengua y la cultura francesas, después de una larga estancia en París antes de graduarse en la Normal de Murcia.

Tengo para mí, por tanto, que José Vargas Gómez fue la causa de la experiencia escolar innovadora en Las Hurdes y el origen de la posterior expansión por el resto de Extremadura entre los años 1933 y 1936. Junto a él, en estrecha colaboración, procedió el maestro Maximino Cano en la escuela de La Huerta, una alquería aneja a Caminomorisco y dependiente administrativamente de su ayuntamiento. Maximino, responsable de una escuela unitaria y mixta, imprimió con los muchachos un precioso periódico escolar que se llamó «Niños, Pájaros y Flores», del que he deducido — dando pruebas al respecto — que se inspiró muy directamente en el periódico de Bover, «Vida infantil», nacido tan sólo un mes antes que el hurdano. Esto me llevó en su día a formular una hipótesis alternativa sobre la responsabilidad mayor de Maximino Cano en el nacimiento del freinetismo en Las Hurdes que la de mero comparsa, hipótesis que desgraciadamente no he podido probar. También me he preguntado por un contacto directo entre los dos maestros, el catalán y el que ejercía en Las Hurdes, que tampoco he logrado confirmar.

Pero estos nuevos datos sobre un conocimiento y un contacto muy tempranos de Lluís Bover con Freinet, ya desde 1928, me impulsa a reactivar esta hipótesis dormida, por la que es posible que el freinetismo llegara al maestro de La Huerta a través del de Aviá. Si así fuera —ojalá algún día me tropiece con la documentación que lo pruebe— el maestro Maximino Cano asumiría una mayor responsabilidad en lo que he llamado «el milagro escolar de Las Hurdes», sin restar nada por ello a la figura de José Vargas, del que es más que segura la responsabilidad primera en la empresa. Y también, lo que tiene una transcendencia no menor, la confirmación de que Bover pudo ser una de las causas primeras del freinetismo en Las Hurdes y en Extremadura. El tiempo dirá.

APÉNDICE DOCUMENTAL

Constitución de la «República Infantil de Trabajadores» e Avià

ENQUESTES DEL "BUTLLETÍ DELS MESTRES"

L'AUTONOMIA DELS ESCOLARS. - XIII

Com recordaran eis nostres lectors, en prendre part a l'enquesta sobre l'Autonomia dels escolars (vegeu BUTLLETÍ DELS MESTRES, números 72, 73 i 74), férem al·lusió a la Constitució que regula el funcionament de la nostra escola, la qual, com vàrem prometre, ens és plaent de transcriure en les planes acollidores d'aquest portant-veu d'inquietuds pedagògiques. Siguin-nos, però, permeses abans unes paraules prèvies.

En organitzar la nostra escola amb una autonomia gairebé integral, vàrem sentir la necessitat d'una Constitució que regulés la vida de la novella "República Infantil de Treballadors"; però se'ns presentà el dubte punyent... ¿Com havia de redactar-se i discutir-se la Constitució? ¿Havia d'ésser una Constitució imposada, com els reglaments d'algunes escoles espanyoles i de gairebé totes les escoles de l'estranger, o bé quelcom creat pels mateixos infants?

Jo, que no he cregut mai en la lletra morta dels reglaments imposats i, per tant, més o menys despòtics, havia de descartar la primera solució, que contradeia ensems l'esperit democràtic i liberal que veniem d'infondre a la vida escolar. Jo em decantava per la darrera solució, ço és: que la Constitució que havia de decretar-se fos quelcom planejat i desenvolupat completament pels infants. Amb tot, he de confessar que els meus alumnes no varen sentir-se prou capacitats per a fer una Constitució "completament original", i, per tant, haguí d'accontentar-me amb una solució intermèdia.

Vàrem nomenar una Comissió integrada pels set alumnes més avançats de l'escola, als quals férem la comanda de redactar un projecte de Constitució escolar. Per a facilitar la seva tasca podien recollir les opinions dels companys, consultar reglaments

diversos i àdhuc adreçar-se a altres escoles organitzades a base de "self-government", per tal de recollir dades.

Al cap de tres setmanes la Comissió va donar per finida la seva tasca, presentant un projecte de Constitució, que fou discutit per tots els alumnes de nou a catorze anys, formant l'Assemblea constituent. Simultàniament vàrem tractar d'alguns punts d'educació cívica i els alumnes van poder formar-se un concepte clar del que és la república, de la idea de Constitució i dels Estats Constitucionals, del dret de sufragi, dels procediments que poden seguir-se per a la designació de representants (sistema majoritari i representació proporcional), de les diferències entre les Corts ordinàries i les Corts constituents, etc.

El debat fou animadíssim, i, com a conseqüència de les deliberacions, es varen retirar alguns articles del dictamen, per votació se'n varen suprimir d'altres i també se n'afegiren a proposta dels assembleistes; i es votà, per fi, la Constitució de la República Infantil de Treballadors, que copiem textualment, sense altra pretensió que la de completar l'exposició del nostre assaig de "self-government".

Heus-la ací:

CONSTITUCIÓ DE LA "REPÚBLICA INFANTIL DE TREBALLADORS" D'AVIÀ (BARCELONA)

Disposicions generals

Article primer. Els alumnes de l'Escola Nacional de nois d'Avià, que volen ésser treballadors perquè saben que el treball és llei salvadora i motiu etern de la salut, perquè saben que els grans beneficis que gaudeix la Humanitat es deuen a l'activitat dels que ens precediren; que són, ensems,

amants de l'ordre, que vol dir seguretat i harmonia, i que constitueix un valuós mitjà per a assolir l'èxit; que s'estimen els uns als altres i desitgen treballar units per un sentit de solidaritat i de cooperació; que estan, finalment, desitjosos de fer l'aprenentatge de la vida social basada en la democràcia, la llibertat i la justícia, s'organitzen en República Infantil de Treballadors.

Art. segon. En totes aquelles funcions que delegui el senyor mestre, la República es governarà amb règim d'autonomia, la qual podrà ésser restringida o ampliada pel senyor mestre, sempre que ho cregui convenient, a proposta o sense del Govern de la nostra República.

Art. tercer. La República Infantil està fonamentada en el treball, la germanor i el desig de fer-nos cada dia més savis i més bons.

Art. quart. Tots els ciutadans són iguals davant els preceptes d'aquesta Constitució. No hi haurà privilegis basats en l'estament social, en la religió, etc. Si s'estableix alguna preferència serà a favor dels òrfens i altres dissortats.

Art. cinquè. Els ciutadans de la República Infantil aprendran i usaran les llengües catalana i castellana, de conformitat amb les disposicions dictades per la República Espanyola. Previ permís de la Superioritat, podran aprendre també la llengua internacional Esperanto, la qual els permetrà de relacionar-se amb els petits ciutadans dels països estrangers, establint-li lligams de cordial amistat.

L'Escola

Art. sisè. L'Escola és la casa dels nens, l'estatge de pau que aplega els nois perquè puguin desenvolupar-se convenientment. A l'Escola es prepara el deixeble per a la vida que, segons les seves forces i la llei evolutiva del progrés, haurà de viure a l'esdevenidor. A l'Escola el noi aprèn a practicar el culte a la veritat, al bé, a la justícia i a la bellesa.

Art. setè. L'Escola impulsa el deixeble a créixer la seva iniciativa i a fer bon ús de la llibertat, considerant que quan serà gran haurà de resoldre les coses pel seu compte, ço que no sabria pas fer si abans no hagués estat educat en la llibertat basada en la disciplina.

Art. vuitè. L'Escola difon l'esperit de

iraternitat humana per mitjà de lliçons adequades i establint l'intercanvi de correspondència amb escoles de diferents països.

Art. novè. L'Escola orienta i ajuda el deixeble en el seu desenvolupament, tot preparant una nova era de la Humanitat en la qual desaparegui l'esperit guerrerista i tots els homes s'estimin com a germans i cooperadors d'un mateix ideal de perfecció humana.

El mestre

Art. 10. El mestre és el cap de l'escola. Els seus deixebles li deuen obediència i veneració.

Art. 11. El mestre, a l'escola, fa de pare dels seus alumnes ajudant-los en el desenvolupament de llurs facultats i fent-los aptes per a la lluita per l'existència.

Art. 12. El mestre respecta la vida del noi i vetlla per la salut i el desenrotllament orgànic dels seus deixebles, per tal de fer d'ells homes forts, coratjosos i optimistes.

Art. 13. El mestre conrea l'esperit del noi, vigoritzant les seves facultats per a la vida del pensament i facilitant-li l'adquisició d'aquells coneixements i experiències que la vida reclama.

Art. 14. El mestre conrea els sentiments i la voluntat del nen envers tot el que sigui bo, honest i virtuós, fent d'ell un home honrat i disposat a aprofitar totes les avinenteses per a la pràctica del bé.

Els nois

Art. 15. El noi és una personalitat incipient, una promesa per a l'esdevenidor: és, doncs, mereixedor de l'amor i respecte de tothom.

Art. 16. El noi deu ésser protegit sempre; però més si és coix, esguerrat, pateix de la vista o sofreix alguna altra dissort.

Art. 17. Tots els alumnes s'han d'estimar mútuament i demostren tenir mal cor els nois que es barallen i es peguen. Però és molt més cruel encara i mereix, per tant, càstig més rigorós el noi que pega o maltracta a un altre noi més petit.

Art. 18. Quan un noi no entén alguna explicació del senyor mestre pot demanar-li que li ho expliqui de nou. El noi pot fer totes les preguntes que desitgi.

(Seguirà)

LLUÍS G. BOVER

L'AUTONOMIA DELS ESCOLARS. - XIII

(Acabament)

Art. 19. El noi, des dels vuit als catorze anys, té dret a usar tots els mobles i eines de treball de l'escola, demanant-ho a l'alumne encarregat de llur vigilància. També té dret als llibres, àlbums, revistes, quaderns, làmines i fitxes de la Biblioteca i del Fitxer escolar, observant les normes dictades per al seu funcionament.

Art. 20. Com que en molts casos les tres hores de classe del matí constitueixen un temps excessivament llarg, tots els nois tenen dret, a la mitja sessió, a vint minuts d'esbarjo, eixint a la placeta de l'escola. A les tardes únicament tindran quinze minuts d'esbarjo els alumnes menors de vuit anys.

Règim interior de la República escolar

Art. 21. No es matricularà cap alumne fora de l'edat reglamentària, exceptuant casos molt justificats i sempre que no es perjudiqui a tercer. En matricular un noi a l'escola l'han d'acompanyar els seus pares o encarregats.

Art. 22. Els pares o encarregats, en sol·licitar l'ingrés d'un noi a l'escola, presentaran un certificat com el noi ha estat vacunat o revacunat, que no pateix malaltia contagiosa i que es troba en condicions físiques per a l'ingrés. Quan el senyor mestre els ho demani, vénen obli-

gats a facilitar les dades indispensables per a redactar la fitxa escolar.

Art. 23. Hi haurà cinc hores de classe en tots els dies feiners: tres al matí i dues a la tarda. Les hores d'entrada i sortida variaran segons les estacions de

Art. 24. Els nois tenen l'obligació d'anar a l'escola tots els dies i a l'hora exacta. l'any.

Art. 25. Els pares han de justificar les faltes d'assistència de llurs fills. Quan no ho facin espontàniament el mestre els comunicarà la falta i els invitarà a justificar-la per escrit.

Art. 26. Quan un noi falti a classe sense justificar la causa s'haurà de quedar a fer els treballs escrits del dia que va fer campana. El noi que arribi tard a classe sense motiu s'haurà de quedar una estoneta a la sortida.

Art. 28. Cap noi no podrà sortir de l'escola abans de l'hora oficial si no hi ha un motiu molt justificat.

Art. 28. Durant les hores de classe no es rebran altres visites que les de caràcter oficial o les disposades per les autoritats. S'exceptua el cas que convingui rebre altres visites per motius d'interès escolar.

Art. 29. Convé no oblidar el preceptuat a l'article del R. D. de 5 de maig de 1913, que diu així: "Cap veí té dret a entrar al clos de l'escola sense permís del mestre, i, una volta l'obtingui, procedirà amb la major correcció, limitant-se a pre-

senciar els actes escolars i a manifestar atentament al mestre les seves observacions; però sense entaular cap polèmica, i sortint de l'escola tan aviat com el mestre ho indiqui."

Art. 30. El noi es presentarà net a l'escola. Si va brut, serà retornat a la seva família, per tal d'evitar als seus companys els perills conseqüents.

Art. 31. Els nois que es presentin a l'escola amb afeccions cutànies de naturalesa parasitària, es retiraran de la classe fins que estiguin completament curats, ço que acreditaran amb certificat mèdic.

El temps mínim per al reingrés a l'escola dels alumnes que hagin patit alguna malaltia contagiosa, serà de quaranta dies pels casos de verola, tifus, escarlatina i tos ferina; de vint dies per als de diftèria i de quinze per als de xarrampió. Aquests terminis es comptaran des de la data en què els alumnes hagin estat donats d'alta pel metge.

En tots els casos de malaltia transmissible s'exigirà, per a admetre novament els alumnes a l'escola, un certificat signat per un metge, en què hom faci constar que pel termini transcorregut, i per les precaucions de netedat i de desinfecció que s'han pres, no hi ha perill de contagi per a la resta dels alumnes i per al mestre.

Els alumnes en les cases dels quals hi hagi malalts de malaltia contagiosa, no seran admesos a les classes sense la presentació d'un certificat mèdic dient que no han tingut contacte amb els malalts i que no presenten símptomes de contagi. (Informe del Consell de Sanitat. R. O. de 12 de març de 1909.)

Art. 32. Les matèries, objecte d'ensenyament a l'escola, són les que disposen les lleis vigents. La distribució del temps i dels treballs propis de cada matèria és una facultat del mestre; per bé que podrà demanar una proposta al Consell de Govern de la "República Infantil de Treballadors".

La tarda de tots els dissabtes es destinarà a *treball lliure*, podent els alumnes que ho desitgin organitzar el treball en col·lectivitat o per equips, il·lustrar els quaderns d'observacions, realitzar algun projecte, etc.

Art. 33. Queda suprimit el silenci obligatori a l'escola, en el sentit que hom tolerarà les preguntes i els diàlegs curts amb els companys. Caldrà, però, parlar amb veu molt baixa i limitar-se a quan hi hagi necessitat.

Art. 34. El noi no ve obligat a restar immòbil al seient. Així, doncs, tindrà llibertat per a traslladar-se de lloc per a fer preguntes, al senyor mestre i als companys, relacionades amb la tasca que se li hagi encomanat, anar a beure aigua, tirar els papers inútils a la paperera, etc. També podrà anar a la comuna quan li convingui, però escriurà el seu nom i cognom a la pissarra, per tal de prevenir abusos.

Art. 35. Seran dies de vacances tots els que figuren a l'almanac escolar.

Art. 36. El mestre i els alumnes es posaran en relació amb els pares per mitjà d'un butlletí escolar. Demés, el mestre i el Consell de Govern de la República Infantil organitzaran, de tant en tant, reunions familiars, conferències, festes, etc., per tal d'interessar el poble en les coses de l'escola i facilitant ensems que les preocupacions populars formin part de la vida escolar.

Art. 37. El manteniment de l'ordre, la distribució d'alguns serveis escolars i la realització de la tasca aniran a càrrec dels mateixos nois. A aquest fi els ciutadans de la República Infantil de Treballadors (els alumnes de nou a catorze anys) elegiran un Consell de Govern encarregat de fer complir aquesta Constitució i les lleis complementàries, o sigui els reglaments dels diversos Clubs i Comissions.

Art. 38. El Consell d'autogovern està constituït per onze alumnes-ministres, els quals s'encarreguen de les carteres següents: Presidència, Governació, Justícia, Relacions exteriors, Hisenda, Pacifisme, Cultura, Acció Social, Sanitat, Treball i Agricultura. (Nota: Per tal de no fer massa extensiu aquest treball deixem de transcriure els paràgrafs restants de l'article 38, en els quals hom fa referència a la tasca de cada ministeri, la qual ja coneixen els nostres lectors per haver-la exposada a bastament en la nostra contesta a l'enquesta sobre l'Autonomia dels escolars.)

Art. 39. Contribueixen al desenvolupament de les activitats escolars els clubs o comissions següents: Comissió de Govern, Comissió d'Higiene, Tribunal de nens, Periòdic escolar, Comissió encarregada del Museu escolar i de l'Arxiu, Cavallers de l'Orde republicana de la Cultura per a l'extinció de l'analfabetisme, Mutualitat escolar "La Formiga", "Amics de la Natura", "Els sembradors del bé", "Amics del Llibre", Club de petits artistes, Esbart de rapso-des, Amics del nostre cinema, Cooperativa.

escolar i Comissió de festes. La tasca d'aquests clubs i comissions serà regulada per reglaments o lleis complementàries.

Art. 40. Els membres del Consell de Govern de la "República Infantil de Treballadors" i els dirigents dels diversos clubs i comissions, ultra la missió que tinguin fixada a les respectives lleis complementàries, tindran les atribucions que els concedeixi el senyor mestre. Llurs acords no seran vàlids fins que siguin aprovats pel senyor mestre, que és el Poder Moderador de la nostra petita República.

Deures del noi a l'escola i fora de l'escola

Art. 41. Hom ha de considerar l'escola com una llar amiga, on acut el noi per a ésser un home de profit. Cada escolar, amb la seva conducta, ha de procurar donar lleu i bon nom a la seva escola.

Art. 42. Els alumnes es guardaran recíprocament tota mena d'atencions i s'ajudaran, quan convingui, en la realització de la tasca. Cal no oblidar tanmateix que l'escola és una comunitat de treball i d'interessos.

Art. 43. Cap escolar distreurrà els companys que siguin més aplicats que ell. Per al bon desenvolupament de les classes és necessari que tothom s'adapti a l'ordre establert, posant tot l'interès en l'aprofitament de lliçons.

Art. 44. A l'escola està prohibit:

1. Embrutar amb ratlles o d'altra manera les parets i els mobles.
2. Malmenar els objectes de treball i el material d'ensenyament i destruir els treballs dels altres nens.
3. Escupir a terra o a les parets.
4. Tirar a terra papers, peles i pinyols de fruita, etc.
5. Parlar grollerament i burlar-se dels companys per les seves creences religioses, dir motius, etc.
6. Pujar a les finestres i damunt de les taules.
7. Fer sorolls inconvenients.
8. Destruir les flors dels testos.

Art. 45. Fora de l'escola, els nens vénen obligats a servir polidesa, procurant no enutjar el veïnat. El ciutadà de la nostra República ha d'ésser arreu un exemple de bona criança.

Art. 46. De conformitat amb l'article anterior, fora de l'escola és deure dels nois:

1. Respectar a tothom, especialment els vells, dones i malalts.

2. No dir mots grollers, ni cometre cap acte brutal ni covard.

3. Respectar escrupulosament la propietat aliena.

4. Ajudar els febles en el que es pugui.

5. Ésser tolerant amb les opinions dels altres.

Art. 47. Els ciutadans de la "República Infantil de Treballadors" tenen prohibit, fora de l'escola:

1. Vagabundejar.
2. Entrar en establiments públics, com cafès, cinemes i altres llocs de diversió, llevat que hi vagin acompanyats de llurs pares o encarregats.
3. Fumar.
4. Portar armes, explosius i substàncies verinoses.
5. Tirar pedres.
6. Escriure o dibuixar a les portes i parets.
7. Maltractar els animals i destruir els nius dels ocells.
8. Destruir l'arbrat, fent la corretjeta a la soca o marcant-hi lletres amb eines talladores, esqueixar branques, etc.
9. Penetrar sense permís a les propietats d'altri, fer caure la fruita, robar o perjudicar d'alguna manera el que sigui de domini públic o privat.

Premis i càstigs

Art. 48. No es donarà cap premi pel sol fet de fer allò a que el noi està obligat, puix queda ben pagat amb la satisfacció íntima que hom experimenta pel deure acomplert. Solament les bones accions realitzades sense estar-hi obligat i els treballs de mèrit extraordinari podran ésser premiats, per iniciativa del senyor mestre o prèvia proposta del Consell de Govern o dels diversos organismes de la República Infantil.

Els premis consistiran en demostracions d'elogi i aprovació de tots els alumnes, proposta per a càrrecs de confiança, glossa de la gesta realitzada, llegida públicament i inserida a la Crònica de l'Escola i donatiu de bitllets amb punts utilitzables per a pagar les penyores de càstig i per a l'adquisició de llibres, capsos de colors i altres objectes útils.

Art. 49. Les faltes comeses irrevoluntàriament seran dispensades. Les faltes lleus contra els articles d'aquest Constitució o de les lleis complementàries es corregiran amb la desaprovació, les reprensions priva-

des o públiques, la privació de l'esbarjo o detenció a l'escola a la sortida dels nois, pèrdua dels drets de ciutadania per un període més o menys llarg i en alguns casos es castigarà segons el sistema de les reaccions naturals. Per a la correcció de les faltes greus hom assabentarà de la falta els pares dels infractors. Quan el senyor mestre ho mani el Tribunal de nens es reunirà per a proposar sancions.

Reforma i suspensió de la Constitució i de les lleis complementàries

Art. 50. Quan el senyor mestre vulgui o bé a petició del vint-i-cinc per cent dels

ciutadans, el senyor mestre podrà convocar la reunió de l'Assemblea (alumnes de nou a catorze anys) per tal de deliberar sobre la reforma de la Constitució o de les lleis complementàries.

Art. 51. El senyor mestre, quan les circumstàncies li ho aconsellin, podrà suspendre temporalment o definitiva, en part o totalment, la vigència d'aquesta Constitució, les lleis complementàries i les atribucions del Consell de Govern i dels diversos clubs i comissions.

Per la transcripció,

LLUÍS G. BOVER

Mestre nacional d'Avià (Barcelona)